

11.11.2011

Dnro 661/4/10

Ratkaisija: Oikeusasiamies Petri Jääskeläinen

Esittelijä: Oikeusasiamiehensihteeri Mikko Sarja

KIELELLISET OIKEUDET TERVEYSPALVELUIDEN JÄRJESTÄMISESSÄ

1

KANTELU

Kantelija pyysi 18.2.2010 päivätyssä kirjeessään oikeusasiamiestä tutkimaan Helsingin kaupungin terveyskeskuksen menettelyä. Kantelija kertoi tiedustelleensa mahdollisuutta päästä ruotsinkieliseen terveyskeskusjonoon. Hän oli saanut vastauksen, jonka mukaan kyseinen jono oli tarkoitettu äidinkieleltään ruotsinkielisille. Edelleen kantelijalle oli kerrottu, että äidinkieleltään suomenkielisiä hakijoita on satoja, mutta heidän hakemuksensa on hylätty äidinkielen perusteella. Kantelija pyysi tutkimaan, onko kaupungin menettely perustuslain ja yhdenvertaisuuslain syrjintäkiellon vastainen.

3

RATKAISU

3.1

Arvioinnin lähtökohdat

3.1.1

Helsingin kaupungin terveyskeskuksen perustelut menettelylleen

Helsingin kaupungin terveyskeskuksen selvityksessä todetaan muun muassa, että ruotsinkieliset palvelut oli aiemmin yritetty järjestää silloisten terveysasemilla olleiden ruotsinkielisten henkilöstöresurssien turvin, mutta ongelmaksi oli osoittautunut, että ruotsinkielinen henkilökunta oli hajautettu eri pisteisiin. Tämän vuoksi oli päädytty ruotsinkielisten palveluiden keskittämiseen ruotsinkielisen palveluprosessin turvaamiseksi.

Terveyslautakunnan päätöksen mukaisesti terveysasemaosastoon luotiin vuonna 2005 ruotsinkieliset vastaanottoyksiköt Viiskulman, Munkkiniemen ja Itäkeskuksen terveysasemille. Näiden ruotsinkielisten yksiköiden palveluprosessit ovat täysin ruotsinkielisiä (ajanvaraus/terveydenhoitajan vastaanotto/lääkärin vastaanotto). Arvio ruotsinkielisten yksiköiden henkilöstöresursseista tehtiin sen jälkeen, kun ruotsinkieliseltä väestöltä oli saatu tieto väestön halukkuudesta vaihtaa nykyisen omalääkärin ja terveydenhoitajan hoidosta ruotsinkielisten yksiköiden hoitoon. Arvion perusteella keskitettiin ruotsinkielisiin yksiköihin ruotsinkielistä hallitseva henkilökunta lokakuussa 2005. Terveyskeskus on myös lähemmin yksilöinyt selvityksessään ruotsinkielisten yksiköiden henkilöstöresursseja ja tuonut esiin ruotsinkielistä taitavan henkilöstön rekrytoinnin haasteellisuuden. Tähän mennessä yhteensä noin 9 000 henkilöä on siirtynyt käyttämään ruotsinkielisiä terveysasemapalveluja.

Mahdollisuutta ottaa suomenkielisiä potilaita ruotsinkielisiin yksiköihin ei ole ollut, koska ruotsinkielisten yksiköiden henkilöstöresurssit on mitoitettu vuoden 2005 arvion perusteella ruotsinkielisille jäselyksenantohetkelläkin oli jonoa ruotsinkieliseen tiimiin. Poikkeuksellisesti ruotsinkielisen potilaan suomenkieliset perheenjäsenet on – näiden niin halutessa – otettu mukaan ruotsinkieliseen yksikköön.

Terveyskeskus katsoo, että se on menettelyllään pyrkinyt toteuttamaan perustuslain 17 §:n vaatimusta tosiasiallisen yhdenvertaisuuden saavuttamisesta, eikä se siten katso toimineensa perustuslain tai yhdenvertaisuuslain syrjintäkiellon vastaisesti. Suomenkielisille ja muunkielisille on saatavilla vastaavat palvelut, tarvittaessa tulkin avulla toteutettuna.

3.1.2

Kantelijan vastine

Kantelija on todennut muun muassa, että suomenruotsalaisen henkilökunnan hajautuminen eri terveyskeskuksiin ei ole erityinen syy rakentaa vain suomenruotsalaisille varattuja yksiköitä. Kantelija on kritisoinut myös potilaiden jaottelun perustamista rekisteröityyn äidinkieleen, koska henkilön oma kieli on lainsäätäjän mukaan suomi tai ruotsi äidinkielestä riippumatta, jolloin myös suomenruotsalaisen oma kieli voi olla suomi, jos hän osaa sitä paremmin kuin rekisteröityä äidinkieltä. Kantelija on myös tuonut esiin, että terveyskeskus ei ole kyennyt esittämään, että suomenruotsalaisten oikeutta käyttää omaa kieltä olisi loukattu kaksikielisissä yksiköissä, jolloin ainakaan tällä perusteella yksikielisten yksiköiden perustamiselle ei ole ollut tarvetta. Vielä kantelija on tuonut esiin, että terveyskeskus ei ole toteuttanut suomenkielisille mahdollisuutta vain suomenkielisille varattuihin terveyskeskusuksiköihin, jossa henkilökunta olisi äidinkieleltään suomenkielistä. Terveyskeskus ei siten ole järjestänyt palveluja suomenkielisille ja ruotsinkielisille samanlaisten perusteiden mukaan, kuten laki edellyttää.

3.1.3

Oikeusohjeet

Perustuslaki

Perustuslain 6 §:n 1 momentin mukaan ihmiset ovat yhdenvertaisia lain edessä. Tämän säännöksen katsotaan ilmaisevan paitsi perinteisen vaatimuksen oikeudellisesta yhdenvertaisuudesta myös ajatuksen tosi-asiallisesta tasa-arvosta. Tätä yleistä yhdenvertaisuuslauseketta täydentää saman pykälän 2 momentin syrjintäkielto, jonka mukaan ketään ei saa ilman hyväksyttävää perustetta asettaa eri asemaan sukupuolen, iän, alkuperän, kielen, uskonnon, vakaumuksen, mielipiteen, terveydentilan, vammaisuuden tai muun henkilöön liittyvän syyn perusteella.

Kiellettyinä erotteluperusteena mainittu muu henkilöön liittyvä syy on esimerkiksi yhteiskunnallinen asema, varallisuus, yhdistystoimintaan osallistuminen, perhesuhteet, raskaus, aviollinen syntyperä, sukupuolinen suuntautuminen ja asuinpaikka. Erotteluperusteiden luettelossa erikseen mainittu alkuperä kattaa myös rodun ja ihonvärin (ks. HE 309/1993 vp, s. 42–43).

Syrjintäsäännös koskee myös pelkkää erilliskohtelua eli segregaatiota. Siten yhtäläistenkin palvelujen tarjoaminen erikseen eri väestöryhmille syrjintäkiellossa mainitun perusteen mukaan on kiellettyä, jollei sitä voida jonkin hyväksyttävän syyn perusteella pitää määrättyssä tilanteessa oikeutettuna. Syrjintäkielto koskee myös toimenpiteitä, jotka välillisesti johtaisivat syrjivään lopputulokseen. Tältä osin syrjinnän käsillä olo on arvioitava jonkin menettelyn tosiasiallisten seurausten kannalta. Suosintaa tai jonkin yksilön tai ryhmän asettamista etuoikeutettuun asemaan on pidettävä säännöksen kieltämänä, jos se asiallisesti merkitsee toisiin kohdistuvaa syrjintää.

Syrjintäsäännös ei toisaalta kiellä kaikenlaisen eron tekemistä ihmisten välillä, vaikka erottelu perustuisikin syrjintäsäännöksessä nimenomaan mainittuun syyhyn. Tietyn hyväksyttävän yhteiskunnallisen intressin vuoksi ihmisiä voidaan kohdella eri tavoin tosiasiallisen tasa-arvon edistämiseksi. Kyse on niin sanotusta positiivisesta erityiskohtelusta. Olennaista on, voidaanko erottelu perustella perusoikeusjärjestelmän kannalta hyväksyttävällä tavalla. Perustelulle asetettavat vaatimukset ovat erityisesti säännöksessä lueteltujen kiellettyjen erotteluperusteiden kohdalla kuitenkin korkeat. Yhdenvertaisuussäännökseen sisältyvä syrjintäkielto ei siten estä tosiasiallisen tasa-arvon turvaamiseksi tarpeellista positiivista erityiskohtelua eli tietyn ryhmän (esimerkiksi naiset, lapset, vähemmistöt) asemaa ja olosuhteita parantavia toimia (ks. HE 309/1993 vp, s. 43–44).

Perustuslakivaliokunta on perusoikeusuudistuksen esitöihin (HE 309/1993 vp, s. 42–43) samoin kuin omaan vakiintuneeseen tulkintakäytäntöönsä viitaten todennut, ettei yleisestä yhdenvertaisuusperiaatteesta johdu tiukkoja rajoja lainsäätäjän harkinnalle pyrittäessä kulloisenkin yhteiskuntakehityksen vaatimaan sääntelyyn (ks. esim. PeVL 37/2010 vp ja siinä viitattu PeVL 18/2010 vp, ja PeVM 11/2009 vp). Valiokunta on eri yhteyksissä johtanut perustuslain yhdenvertaisuussäännöksistä vaatimuksen, etteivät erottelut saa olla mielivaltaisia eivätkä erot saa muodostua kohtuuttomiksi (ks. esim. PeVL 37/2010 vp ja siinä viitattu PeVM 11/2009 vp ja PeVL 18/2006 vp). Edelleen valiokunta on todennut, että erilaiselle kohtelulle tulee olla perusoikeusjärjestelmän kannalta hyväksyttävät perusteet, erottelu ei saa olla mielivaltainen eikä se saa loukata suhteellisuusperiaatetta. Yhdenvertaisuusperiaatteesta poikkeamista perustelevan yhteiskunnallisen intressin ja poikkeamisen merkittävyyden on oltava keskenään oikeasuhtaisia (PeVL 11/2009 vp).

Perustuslain 17 §:n 1 momentin mukaan Suomen kansalliskielet ovat suomi ja ruotsi. Saman pykälän 2 momentin mukaan jokaisen oikeus käyttää tuomioistuimessa ja muussa viranomaisessa asiassaan omaa kieltään, joko suomea tai ruotsia, sekä saada toimituskirjansa tällä kielellä turvata laila. Julkisen vallan on huolehdittava maan suomen- ja ruotsinkielisen väestön sivistyksellisistä ja yhteiskunnallisista tarpeista samanlaisten perusteiden mukaan.

Säännös edellyttää paitsi suomen ja ruotsin kielen muodollisesti yhdenvertaista kohtelua, myös suomen- ja ruotsinkielisen väestön tosiasiallisen tasa-arvon turvaamista. Säännöksellä on merkitystä esimerkiksi yhteiskunnallisten palvelujen sekä koulu- ja muiden sivistysolojen ja omakielisen tiedonvälityksen järjestämisessä (HE 309/1993 vp, s. 65).

Perustuslain 19 §:n 3 momentin mukaan julkisen vallan on turvattava, sen mukaan kuin lailla tarkemmin säädetään, jokaiselle riittävät sosiaali- ja terveyspalvelut ja edistettävä väestön terveyttä.

Palvelujen järjestämistapaan ja saatavuuteen vaikuttavat myös muut perusoikeussäännökset, kuten yhdenvertaisuus ja syrjinnän kieltö (ks. HE 309/1993 vp, s. 71).

Edelleen perustuslain 22 §:n mukaan julkisen vallan on turvattava perusoikeuksien ja ihmisoikeuksien toteutuminen.

Yhdenvertaisuuslaki

Yhdenvertaisuuslain tarkoituksena on sen 1 §:ssä säädetyn mukaan edistää ja turvata yhdenvertaisuuden toteutumista sekä tehostaa syrjinnän kohteeksi joutuneen oikeussuojaa lain soveltamisalaa kuuluvissa syrjintätilanteissa.

Lain soveltamisalaa koskevan 2 §:n 1 momentissa on lueteltu ne työelämän ja koulutuksen alueet, joilla lakia sovelletaan. Saman pykälän 2 momentin mukaan lakia sovelletaan lisäksi etnisen alkuperän perusteella tapahtuvaan syrjintään, kun kysymys on muun muassa sosiaali- ja terveyspalveluista (1-kohta).

Lakia koskevan hallituksen esityksen mukaan edellä todetussa 1 momentissa tarkoitetuilla alueilla ja tehtävissä syrjintä on kielletty kaikilla 6 §:n 1 momentissa säädetyillä perusteilla, kun taas syrjintädirektiivissä säädetyllä tavalla pykälän 2 momentissa kielletään vain etniseen alkuperään perustuva syrjintä. Tästä huolimatta on toisaalta selvää, että myös 2 momentissa tarkoitetuilla alueilla eri asemaan asettaminen perustuslain 6 §:n 2 momentissa säädetyillä perusteilla on kielletty, ellei menettelyyn ole perustuslaissa tarkoitettua hyväksyttävää syytä. Säännöksellä ei arvoteta eri syrjintäperusteiden keskinäistä painavuutta vaan sillä toteutetaan vain syrjintädirektiivissä säädetyt vaatimukset (HE 44/2003 vp, s. 33 ja 35).

Lain soveltamisalan rajoituksista säädetään sen 3 §:ssä.

Kielilaki

Kielilain 2 §:n 1 momentin mukaan lain tarkoituksena on turvata perustuslaissa säädetty jokaisen oikeus käyttää tuomioistuimessa ja muussa viranomaisessa omaa kieltään, joko suomea tai ruotsia.

Kyseisen 2 §:n perusteluissa todetaan muun muassa, että kielellisen vähemmistön oikeuksien turvaaminen saattaa sinänsä olla hyväksyttävä peruste eri kieliryhmien erilaiselle kohtelulle, mutta siinäkin tapauksessa on pidettävä huoli siitä, että ettei toisen oikeuksia loukata. Esimerkkinä on mainittu yliopiston kielikiintiöt, joiden varaamista opiskelijoille voidaan hallituksen esityksen mukaan pitää tietyissä olosuhteissa oikeutettuna, jos kiintiö on avoinna kaikille, joilla on riittävä asianomaisten kielen taito. Sen sijaan kiintiötä ei ole katsottu voitavan perustaa pelkästään niiden hyväksi, jotka äidinkielenään puhuvat asianomaista kieltä, koska tällöin loukattaisiin niiden oikeutta, jotka hallitsevat asianomaista kieltä mutta puhuvat toista kieltä äidinkielenään (HE 92/2002 vp, s. 66).

Kielilain 6 §:ssä säädetään, mitä tarkoitetaan yksi- ja kaksikielisillä viranomaisilla. Pykälän 2 momentin mukaan erityisistä syistä voidaan virka-alueen kielivähemmistön tarpeita varten perustaa yksikielisiä yksiköitä tai osastoja.

Kielilain 10 §:n 1 momentin mukaan valtion viranomaisessa ja kaksikielisessä kunnallisessa viranomaisessa jokaisella on oikeus käyttää suomea tai ruotsia. Viranomaisen on lisäksi järjestettävä asiassa kuultavalle mahdollisuus tulla kuulluksi omalla kielellään, suomeksi tai ruotsiksi.

Säännöksen perusteluissa todetaan muun muassa, että ilmaisulla "oma kieli" tarkoitetaan samaa kuin perinteisellä ilmaisulla "äidinkieli". Toisaalta hallituksen esityksessä mainitussa korkeimman oikeuden ratkaisussa KKO:1993:153 on todettu, että henkilö voi olla kaksikielinen. Hänen oma kielensä on tällöin joko suomi tai ruotsi ja yksittäistapauksessa näistä kahdesta se kieli, jota asianomainen itse haluaa käyttää. Tämä tulkinta ottaa huomioon tosiasiallisesti kaksikielisten henkilöiden aseman eikä sido heitä sellaiseen joko-tai -asetelmaan, jossa heidän on valittava jompikumpi kahdesta kielestään kielekseen yhteyksissään viranomaisiin. Edelleen hallituksen esityksessä todetaan, että oikeus käyttää suomen tai ruotsin kieltä ei ole sidottu henkilön omaan kieleen, vaan hän voi valita käyttämänsä kielen. Esimerkiksi kaksikielinen voi valita, kumpaa kieltä hän käyttää (HE 92/2002 vp, s. 71).

Kielilain 35 §:n 1 momentin mukaan julkisen vallan on perustuslain mukaisesti huolehdittava maan suomen- ja ruotsinkielisen väestön sivistyksellisistä ja yhteiskunnallisista tarpeista samanlaisten perusteiden mukaan.

Säännöksen perusteluiden mukaan ilmaisua "samanlaisten perusteiden mukaan" ei tule tulkita niin, että kielelliset oikeudet olisi molempien kieliryhmien sivistyksellisten ja yhteiskunnallisten tarpeiden täyttämiseksi kaikissa tapauksissa turvattava samalla tavalla. Estettä ei siten ole esimerkiksi sille, että kunta järjestää terveyspalvelunsa eri tavalla ruotsinkieliselle kuin suomenkie-

liselle väestölle, jos erilaiset järjestämistavat edistävät kielellisten oikeuksien toteutumista (HE 92/2002 vp, s. 95–96).

Kielilain 4 §:n 3 kohdan mukaan tämän lain lisäksi erityislainsäädännössä säädetään potilaan ja sosiaalihuollon asiakkaan kielellisistä oikeuksista terveydenhuolto- ja sosiaalilainsäädännössä.

Laki potilaan asemasta ja oikeuksista

Potilaan asemasta ja oikeuksista annetun lain 2 §:n 3 momentin mukaan potilaan äidinkieli, hänen yksilölliset tarpeensa ja kulttuurinsa on mahdollisuuksien mukaan otettava hänen hoidossaan ja kohtelussaan huomioon, ja 4 momentin mukaan potilaan oikeudesta käyttää suomen tai ruotsin kieltä, tulla kuulluksi ja saada toimituskirjansa suomen tai ruotsin kielellä sekä hänen oikeudestaan tulkkaukseen näitä kieliä viranomaisissa käytettäessä säädetään kielilain 10, 18 ja 20 §:ssä.

Terveydenhuoltolaki

Kantelun tultua vireille on pääosin 1.5.2011 astunut voimaan uusi terveydenhuoltolaki (1326/2010), jonka 6 §:n 1 momentin mukaan yksikielisen kunnan ja sairaanhoitopiirin kuntayhtymän on järjestettävä terveydenhuollon palvelunsa kunnan tai kuntayhtymän kielellä. Kaksikielisen kunnan ja kaksikielisiä tai sekä suomen- että ruotsinkielisiä kuntia käsittävän kuntayhtymän on järjestettävä terveydenhuollon palvelunsa suomen ja ruotsin kielellä siten, että asiakas ja potilas saavat palvelut valitsemallaan kielellä. Potilaan ja asiakkaan oikeudesta käyttää suomen tai ruotsin kieltä, tulla kuulluksi ja saada toimituskirjansa suomen tai ruotsin kielellä sekä hänen oikeudestaan tulkkaukseen näitä kieliä viranomaisissa käytettäessä säädetään kielilain (423/2003) 10, 18 ja 20 §:ssä.

Säännöksen perusteluiden (HE 90/2010 vp) mukaan säännös on sisällöltään aiemman kansanterveyslain 28 §:n 1–2 momentin ja erikoissairaanhoitolain 33 a §:n 1–2 momentin mukainen.

Terveydenhuoltolain 47 §:ssä säädetään kiireettömän hoidon hoitopaikan valinnasta. Pykälän 1 momentin mukaan henkilö voi valita, mistä kuntansa terveyskeskuksen terveysasemalta hän saa 2 ja 3 luvussa tarkoitetut terveydenhuollon palvelut. Terveysaseman vaihtamisesta on tehtävä kirjallinen ilmoitus sekä sille terveysasemalle, jota henkilö käyttää että sille, jonka hän valitsee. Hoitovastuu siirtyy valitulle terveysasemalle viimeistään kolmen viikon kuluttua ilmoituksen saapumisesta. Valinta voi kohdistua samanaikaisesti vain yhteen terveysasemaan. Uuden valinnan voi tehdä aikaisintaan vuoden kuluttua edellisestä valinnasta.

Säännöksen perusteluissa (HE 90/2010 vp) todetaan muun muassa, että valinnan mahdollisuutta käyttäessään henkilö voi valita terveysaseman esimerkiksi sillä perusteella, että hänellä olisi mahdollisuus saada terveydenhuollon palveluita omalla äidinkielellään. Kunta voi kuitenkin aina järjestää terveysasemiensa palvelut tarkoituksenmukaisesti valinnan mahdollisuudesta riippumatta siten kuin muualla laissa säädetään.

3.1.4

Helsingin terveyskeskuksen pysyväisohjeet

Helsingin kaupungin terveyskeskus on antanut pysyväisohjeen *valinnanvapaudesta terveyskeskuksen palveluissa* (P221, 22.3.2011). Niissä todetaan muun muassa, että terveysasemien ruotsinkieliset tiimit säilyvät ja niihin voivat listautua ainoastaan ruotsinkieliset helsinkiläiset kotiosoitteesta riippumatta.

Edelleen terveyskeskus on laatinut pysyväsuhjeen (P27, 27.9.2011) *terveydenhuoltopalvelujen kielestä*. Siinä on huomioitu 22.3.2011 antamani potilasasiakirjojen kieltä koskeva päätös (dnro 1962/4/09).

Ohjeissa todetaan muun muassa (s. 1), että Helsingin terveyskeskus on kaksikielinen kunnallinen viranomainen, jossa jokaisella on oikeus käyttää suomea tai ruotsia. Terveyskeskuksen tulee antaa kaikki palvelunsa suomeksi tai ruotsiksi ilman, että kukaan joutuu erikseen pyytämään palvelua näillä kielillä. Terveyskeskuksen potilaalla ja asiakkaalla on perusoikeuksiin kuuluva oikeus riittäviin terveyspalveluihin molemmilla kotimaisilla kielillä.

Edelleen ohjeessa todetaan, että väestörekisteriviranomaisen ylläpitämään rekisteriin merkitään henkilön itsensä ilmoittama äidinkieli ja väestörekisteriin merkitty tieto asiakkaan äidinkielestä välittyy automaattisesti terveyskeskuksen potilastietojärjestelmään ja se päivittyy mahdollisen muutoksen jälkeen potilaan perustietonäytön äidinkieli-kenttään. Edelleen todetaan, että potilaan asiointikieli voi olla muu kuin väestörekisteriin merkitty äidinkieli. Asiakkaan kielivalinta voi siten poiketa väestörekisterikeskuksen ylläpitämään rekisteriin merkitystä äidinkielestä. Asiakas voi valita, haluaako hän käyttää asiointikielensä suomea tai ruotsia. Ruotsin asiointikieliseen valinnut saa terveyspalvelunsa ja asiakirjansa ruotsin kielellä.

Ohjeessa todetaan myös (s. 2), että terveyskeskuksessa on kielellisten oikeuksien toteuttamiseksi yksiköjä, joissa potilas voi saada terveyspalvelunsa ruotsin kielellä. Potilas voidaan tarvittaessa ohjata ruotsinkielisten palvelujen piiriin. Kysymys on kielilakiin perustuvasta velvollisuudesta toteuttaa kielellisiä oikeuksia ilman, että yksilön tarvitsee niihin erikseen vedota. Velvollisuus palveluilla potilasta hänen valitsemallaan kielellä, suomeksi tai ruotsiksi, koskee hoitohenkilökunnan lisäksi myös muuta hoitoyksikön henkilökuntaa, kuten vastaanotto- ja toimistotyöntekijöitä. Tarvittaessa potilas tulee ohjata palveluun ao. kieltä osaavalle. Jos kukaan paikalla olevista ei kykene palvelemaan potilasta hänen äidinkielellään, on paikalle hankittava tulkki, ellei asiakas nimenomaisesti kiellä tulkin käyttöä, jolloin voidaan palveluilla henkilökunnan äidinkielellä.

Vielä ohjeessa todetaan (s. 4), että kiireettömän hoidon hoitopaikan valintaoikeuttaan käyttävä potilas voi valita, mistä Helsingin terveyskeskuksen terveysasemalta hän saa terveydenhuollon palvelunsa. Ruotsin asiointikieliseen valinnut potilas voi valita ruotsinkielisen yksikön, jossa potilasasiakirjat voidaan kirjoittaa sekä suomeksi että ruotsiksi.

3.2

Arviointia

Perustuslain mukaan julkisen vallan on yhtäältä turvattava jokaiselle riittävät terveyspalvelut ja toisaalta huolehdittava maan suomen- ja ruotsinkielisen väestön tarpeista samanlaisten perusteiden mukaan. Vähemmistön aseman turvaamiseksi on kuitenkin mahdollista turvautua erityistoimenpiteisiin ja palvelut voidaan toteuttaa eri tavoin eri kieliryhmille sikäli kuin tämä edistää kielellistä yhdenvertaisuutta eikä merkitse toisen kieliryhmän syrjimistä.

Tällaisena erityistoimenpiteenä voidaan pitää esimerkiksi sitä, että ruotsinkielisen vähemmistön peruspalveluiden turvaamiseksi – siis myös kielellisestä näkökulmasta – viranomaiseen perustetaan ruotsinkielisiä yksiköjä tai ruotsinkieliset palvelut muuten keskitetään tarkoituksenmukaisella tavalla. Ruotsinkielisiä terveydenhuollon yksiköitä voidaan perustella sillä, että niillä pyritään turvaamaan tarvittavat terveyspalvelut vähintäänkin sellaisille asiakkaille, jotka ilmaisevat itseään pelkästään ruotsiksi eivätkä kykene suoriutumaan palvelutapahtumasta asianmukaisesti suomen kielellä, mutta myös sellaisille, jotka kokevat ruotsin olevan kahdesta kansalliskielestä heidän "omempi" kielensä.

Esillä olevan kantelun johdosta katson aiheelliseksi tarkastella ennen muuta sitä, ovatko edellä mainitut keskitettyä ruotsinkielistä palvelua tarjoavat yksiköt voineet evätä asiakkuuden sellaiselta henkilöltä, jonka äidinkieleksi on rekisteröity suomi mutta joka tosiasiallisesti hallitsee ruotsin kieltä niin, että katsoo olevansa halukas ja valmis ottamaan vastaan terveyspalvelunsa ruotsiksi.

Saamassani selvityksessä on tuotu esiin se, että suomenkielisiä potilaita ei ole ollut mahdollista ottaa ruotsinkielisiin yksikköihin. Epäselväksi kuitenkin jää, onko sellaisilta potilailta, joiden äidinkieleksi on rekisteröity suomi, automaattisesti evätty pääsy kyseisen palvelun piiriin vain tämän rekisterimerkinnän perusteella siitäkin huolimatta, että henkilö olisi tosiasiallisesti ollut kykenevä ja halukas asioimaan ruotsiksi.

Äidinkielen rekisteröintiin perustuva potilaiden valikointi on mielestäni ollut ongelmallista, koska se jättää huomiotta sellaiset äidinkieleltään suomenkieliset, jotka osaavat myös ruotsia. Jos terveysasemien ruotsinkieliset yksiköt ovat olleet käytettävissä vain niille, jotka rekisteröitynä äidinkielenään ovat puhuneet asianomaista kieltä, tällöin on mielestäni loukattu niiden oikeutta, jotka ovat oman arvionsa mukaan hallinneet ja halunneet käyttää asianomaista kieltä mutta ovat puhuneet rekisteröitynä äidinkielenään toista kotimaista tai muuta kieltä.

Asian arviointiin vaikuttavat olennaiset tekijät ovat kantelun vireille tulon jälkeen kuitenkin muuttuneet uuden valinnanvapautta lisänneen terveydenhuoltolain voimaan tulon jälkeen. Terveyskeskusten mukaan potilaalla on oman kuntansa sisällä nykyään oikeus valita terveysasemansa. Jos siis äidinkieleltään suomenkielinen haluaa valita terveysasemakseen sellaisen, jonka erilliseen yksikköön kaupunki on keskittänyt ruotsinkielisiä palveluja, asiakkaalla on siihen oikeus. Toisaalta kääntyisi kuitenkin nimenomaan ruotsinkielistä palvelua haluavien potilaiden kielellisten oikeuksien turvaamisen tavoitetta vastaan, jos äidinkieleltään suomenkielinen – tai yhtälailla ruotsinkielinen – vaatisi palvelua nimenomaan terveysaseman tuollaisessa ruotsinkielisessä yksikössä suomeksi siihen nähden, että suomenkielisiä terveydenhuollon palveluita on tarjolla kaikilla terveysasemilla.

Sikäli kuin terveyskeskuksen pysyväisohjeessa valinnanvapaudesta terveyskeskuksen palveluissa on todettu, että terveysasemien ruotsinkielisiin tiimeihin (eli nähdäkseni palveluihin) voivat listautua ainoastaan ruotsinkieliset helsinkiläiset, katson, että ruotsinkielisellä helsinkiläisellä tulee ymmärtää sekä ruotsia äidinkielenään käyttäviä helsinkiläisiä että ruotsin asiointikielekseen valinneita helsinkiläisiä, joiden äidinkieli on suomi. Näin tulkittuna en pidä ohjeiden kyseistä kohtaa ongelmallisena sen paremmin ruotsinkieliseen vähemmistöön kuuluvan väestönosan kielellisten oikeuksien turvaamisen kuin suomen- ja ruotsinkielisen väestönosan keskinäisen yhdenvertaisuuden toteutumisenkaannäkökulmasta.

Kaiken kaikkiaan terveyskeskuksen terveydenhuoltopalvelujen kielestä antaman pysyväisohjeen tarkoituksena on mielestäni ruotsinkielisten palvelujen turvaaminen niin äidinkieleltään ruotsinkielisille kuin sellaisille henkilöille, jotka ovat valinneet terveyskeskuksen palveluissa ruotsin asiointikielekseen. Saamani selvityksen mukaan ruotsinkielisissä terveysterveyspalveluissa palveluprosessi on kokonaan ruotsinkielinen. Tämän vuoksi ja kun edellä mainitun pysyväisohjeen mukaan asiakas voi valita, haluaako hän käyttää asiointikielensä suomea tai ruotsia, myös äidinkieleltään suomenkielinen potilas voi päättää valita ruotsinkielisen terveysterveyspalvelun ja tulla palvelukseksi tällä kielellä.

Näin ollen kantelun vireille tulon aikaiseen tilanteeseen verrattuna merkitystä ei enää yksioikoisesti näyttäisi olevan sillä, onko asiakkaan äidinkieleksi rekisteröity suomi vai ruotsi. Sen sijaan ratkaiseva on käsitykseni mukaan se arvio, jonka suomenkielinen asiakas itse tekee terveysaseman valinta-oikeuttaan käyttäessään omasta ruotsin kielen taidostaan eli siitä, ymmärtääkö hän riittävästi ruotsin

kieltä ja kykeneekö hän ilmaisemaan itseään riittävästi ruotsin kielellä tullakseen ymmärretyksi ruotsinkielisessä yksikössä.

Sikäli kuin kantelussa on viitattu yhdenvertaisuuslakiin, totean, että lain soveltamisala on kaksijakoinen. Laissa on yhtäältä erikseen lueteltu työelämään ja koulutukseen liittyvät tilanteet, joissa syrjintä on kielletty kaikilla syrjintäperusteilla, ja toisaalta alueet, joilla on kielletty etniseen alkuperään perustuva syrjintä. Eräs tällainen toiminta-alue on sosiaali- ja terveystalveluiden järjestäminen. Koska kyse on nyt ennen muuta yhdenvertaisuudesta kielen perusteella, yhdenvertaisuuslaki ei tule sovellettavaksi. Sen sijaan asiaa on edellä todetuin tavoin voitu arvioida perustuslain ja sen yleisen yhdenvertaisuussäännöksen näkökulmasta.

4

TOIMENPITEET

Katson, että asia ei enää tässä vaiheessa anna aihetta muille toimenpiteilleni kuin että saatan edellä esittämäni näkökohdat Helsingin kaupungin terveystalveluiden tietoon lähettämällä sille jäljennöksen tästä päätöksestäni.